

Goran Petrović

UNUTRAŠNJE DVORIŠTE

Lopta kroz noge

Naše je zgrade ujedno delilo i spajalo unutrašnje dvorište. Osim mnoštva garaža, tu se nalazila kuća žalosnog krojača Marka i njegove žene Lude Dese. Zatim, druga kuća, koja je pre rata bila krčma, a koju je početkom sedamdesetih, sa nikada pobrojanom familijom, iznajmljivao zagonetni semenkar Dalipi Vebi. Uz tu kuću bio je dozidan niz soba za goste, podružna građevina je posle oslobođenja pretvorena u skromne stanove za privremeni smeštaj sirotinje, bez tekuće vode, sa zajedničkom česmom. Ovi objekti su još onda određeni za rušenje, ali nikada nisu raseljeni. Taman bi neko negde otišao, dolazio bi neko drugi...

Delilo nas je i spajalao sve to i čistina zgodna za fudbal, umesto stativa smo stavljali kamenice ili školske torbe.

– Vide li loptu, bate? Kroz noge ti prođe! Brani, bre! Postavi se, izađi pred igrača, nemoj da se plašiš! – dovikivao mi je Njule tokom dvorišne utakmice, ali se za razliku od drugih nije podsmevao mojoj nespretnosti.

Afrika, Azija i Portugalija

Sa prozora svog stana u prizemlju naspramne zgrade mogao je da vidi moju terasu. Ja sam sa svoje terase mogao da vidim i njegov prozor i Ljubišu, bilo je to pravo Njuletovo ime, kako me širokim pokretom ruke zove na Petrovski vašar na kvantaškoj pijaci.

Tamo smo lunjali između sklepanih streljana sa vazdušnim puškama i krpenjačama, oko mašina za namotavanje šećerne vate i zida smrti, koji nije radio, jer je motociklista prethodnog dana maltene poginuo. I kada smo udružili novac imali smo samo za ponešto iz cele te raskošne ponude. Odigrali smo desetak partija stonog-fudbala, zviznuli smo po jedanput veliku kožnu krušku za odmeravanje snage (koja se nije ni pomerila), ali sam ja pošto-poto hteo da uđem i u šatricu ispred koje je bumbarasti vlasnik mamio posetioce: „Narode, priđi, jedinstvena ponuda, posle velike turneje sada i u vašem gradu, divlje životinje sa svih kontinenata, Afrike, Azije i Portugalije!“ Njule je sprva bio protiv, govoreći da je čova samo slatkorečiv. Na kraju je popustio i ja sam od poslednjeg zajedničkog novca platio kartu, uz obećanje da ću mu posle sve pošteno prepričati.

– Priznaj, bate! Hajde, priznaj da ništa naročito nisi video? – saletao me je Njule na izlazu, ali sam ja mimo dogovora ćutao, unutra su bile samo dve krmeljive zmije, jedan sludeći majmun i nekoliko setnih ptica nepoznate vrste.

Zagonetni kanjoni i tajni plan Jugoslovenske narodne armije

Igrali smo se kauboja i Indijanaca u dvorištu. Prolazi između garaža od lesanit-ploča, prepuni izdžikljalih kopriva, bili su zagonetni kanjoni i klanci kroz koje navodno prolaze

kaubojski karavani. A Indijanci, oni su bili gore, na liticama, na onim talasastim krovovima garaža, što su u međuvremenu satruli, sada ne bi mogli da drže ni pticu, kamoli dva ili tri dečaka. Njule je odozgo zapovedao da se krene u napad, stajao je prekrštenih ruku baš kao Vinetu. Posle je delio plen na ravne časti, razbrazao je budželaje, džombere, sodere, macole, kenjce, gvozdence, staklence, šestoperce, dvanaestoperce...

– Vidiš li, bate, ovo blago? Neće im skorije pasti na pamet da se šunjaju kroz našu teritoriju!

Zapravo, ratovali smo sa „ofircima“, dečacima iz susedne vojne zgrade, čiji su se ponosni očevi i umorne majke besomučno doseljivali i odseljivali ogromnim „tamovim“ kamionima sa maslinastim ceradama, već prema strogo čuванom tajnom planu prekomandi Jugoslovenske narodne armije. Bilo je zanimljivo gledati njihovo pokućstvo, a najviše je bilo zanimljivo gledati paradne uniforme na vešalicama, Afjelove kule od palidrvaca napravljene na noćnim dežurstvima i desetine uramljenih zahvalnica ili plaketa.

– Vidi ih, molim te, moj čale je odistinski bio u ratu, a ne kao ove mastiljare! – čkiljio bi Njule, jer je čika Božo Cuger, Ljubišin otac, zaista bio prvoborac.

Najstariji čovek na svetu

Krali smo piskavce i orahe iz velikog pobočnog dvorišta slikara Vladislava Maržika, starog Čeha, prenežnog akvareliste, prvog ovdašnjeg školovanog likovnjaka. Polugluvi Maržik je dremao u svom vrtu, u svojoj baštenskoj naslonjači, desnim dlanom odsutno milujući neku od svojih hortenzija, kao što ljudi često odsutno glade kućnog ljubimca, kraj nogu sklupčanu mačku ili psa. Maržik je tako dremao, a mi smo se pentrali po njegovom drveću.

– Čekaj, bate! Još malo, vidiš da nisam natrpao sve džepove! – Njule je bio onaj koji je uvek poslednji silazio sa stabla.

Ili smo, naslonjeni na ogradu, samo posmatrali starog Maržika kako onako poluslep, sa čak dvoje naočara i lupom u šaci, još uvek pokušava da slika. Ruka mu je previše drhtala, ali nije odustajao, kao da mu život zavisi od toga hoće li napraviti još jedan akvarel.

– Ja ne bih da dočekam njegove godine. Šta će mi to. Niti pošteno čuje, niti pošteno vidi. Moja keva kaže da je Maržik najstariji čovek na svetu. Ima oko preko dva veka! – preterivao je Njule.

Šta ima novo u svetu

A mi smo čitali stripove. Bili smo članovi Stajkine biblioteke. Tako smo zvali najbolju trafikku u gradu, levo, odmah kako se izađe iz pasaža. Stajka je volela decu i svima nama je davala stripove na pozajmicu, pod uslovom da ih ne gužvamo. I Zora, njena mlađa koleginičica, i ona je volela decu, ali nam je stripove nešto ređe pozajmljivala. Deca su obožavala Stajku. Deca su volela i Zoru, ali su nju, onakvu, zanosnu crnku, uvek udešenu kao da je italijanska glumica, nju su nekako više volele odrasle mušterije muškog pola. Znali smo da bezecujemo koliko će se ko zadržati nalakćen na pult trafike, uživajući u razmenjivanju sitnih ljubaznosti sa Zorom. Obična kupovina novina, koje će samo dva metra dalje završiti u kanti za đubre, mogla je da potraje četvrt, pa i pola časa. Kakva je to trafika bila. Stajka, široke ruke. I ta prelepa Zora.

– Bate, hajmo! Stajka nam poručuje da je stigao kombi i da dođemo da vidimo šta ima novo u svetu! – obavještavao me je Njule trljajući dlanove.

I mi smo njoj gledali da učinimo

Bežali smo od Lude Dese, žene žalosnog krojača Marka, teško pokretne i večito u sobnim papučama, pošto su joj noge strašno oticale. Inače, velikog protivnika prašine.

Tačnije rečeno, nismo bežali, jer ona nije mogla da nas juri, ali je volela da nas popraska dok baštenskim crevom zaliva svoju okućnicu u unutrašnjem dvorištu, čudan spoj leja mladog luka, zelene salate i ružičnjaka. Nekada smo izmicali na bezbednu udaljenost i kreveljili se, a nekada se, naročito za vrućina, namerno nismo sklanjali, dopuštajući da nas raspršeni mlaz vode orosi. Bili smo mokri, Luda Desa se slatko smejala, a žalosni krojač Marko je izlazio iz kuće sa pantljikom santimetra oko vrata i desetinama čioda među stisnutim usnama. Zurio je čas u svoju razgaljenu ženu čas u nas, zurio je onim svojim ko zna zašto usahlim pogledom, zurio je i ništa nije shvatao.

– Baš mi je drago, gledao sam da i mi Desi nekada nešto učinimo na volju – rekao je Njule dok smo se sušili na letnjem suncu.

To ti je seks

Obožavali smo da čučimo kraj suterenskih prozora obližnje koradžijske radnje „Kod Makedonca“ i da posmatramo kako čitava porodica vredno posluje oko naročite vrste stola bez ploče, zapravo oko ogromnog limenog okvira, na kojem je bilo razvijeno tanušno testo. Odozdo su neke mašine izduvavale topao vazduh, orijaška kora se mreškala, splasnula bi, pa se nadimala poput pobjedničke zastave bez ikakvog obeležja. I sve tako dok se ne bi dovoljno osušila.

Obožavali smo da posmatramo to vijorenje i pravljenje korneta. Lepuška bratanica starog Makedonca, zajapurena, što od rada što od vrućine, raskopčana koliko se može, ta i takva je ulivala ne naročito gustu masu u devet levkastih kalupova, lagano je povlačila ručicu, ova ručica je pak pokretala zglob, a taj zglob je pomerao metalnu letvu sa nizom od devet zagrejanih kupastih izbočina, vrele kupaste izbočine bi zasele pravo u kalupove, začuo se dahtaj, javnula se para, a kada bi se mirisni oblak razišao devet korneta je bilo gotovo, dok je lepuškasta bratanica starog Makedonca brašnjavom mišicom otirala zacrvene obraze...

I još jedanput – retka masa, levkasti kalupovi, ručica, zglob, kupaste izbočine, umetanje, dahtaj, para, gotovi korneti, brašnjave mišice, zacrveneli obrazi...

– Vidiš, bate, to ti je seks! – rekao je Njule.

Neiskorišćeni triling dama

U jednom prolazu između Njuletove zgrade i Maržikovog dvorišta, odakle smo mogli da čujemo roditelje kada nas zovu, ali smo bili zaklonjeni tako da ne mogu da nas vide, tamo smo čučeci menjali ili „tapkali“ sličice, tamo smo okretali prvi tablanet, kasnije, uz prve cigarete, igrali smo i prvi poker u sitne pare.

Recimo, ja imam triling dama. Već zamišljam sebe kao pobednika. Njule, međutim, samouvereno podiže ulog. Ja se premišljam, pa odustajem i bacam karte...

– Eto, da si platio da vidiš šta imam, dobio bi! A bilo je ništa, pet daski! Blefkao sam te, bate! – prebrojavao je Njule zaradu.

Tito i rukovodstvo rade na tome

U atomskom skloništu njegove zgrade napravili smo „naš bunker“. Jednu od prostorija smo ukrasili posterima iz „Džuboksa“ i tu smo, zavaljeni u rashodovane fotelje, kada od Njuletovog brata iskamčimo gramofon, slušali prvi rok. Preglasno, bez obzira na to što smo tavanicu oblepili kornetima za jaja. Komšije se nisu bunile. Njuletov otac, prvoborac, on je to sredio sa kućnim svetom.

– Ma, pustite decu, pa šta ako koriste atomsko sklonište? – odgovorio je on jednom komšiji sa mrežicom za kosu, veoma zabrinutim za Opštenarodnu odbranu i Društvenu samozaštitu.

– Ali, družo Božo, neprijatelj nikada ne spava! – značajno je podigao prst taj i takav, smatrao se veoma važnim, kraj njegovog prozora je bio držač za isticanje zastave o praznicima, pa je mislio da može da se pita i o svim drugim državnim pitanjima.

– Šta me tu družekaš, a nisi ni omirisao barut! Atomsko sklonište nam ič ne treba, vidiš da zvrji prazno. Nikada više neće da bude rata, kada ti Božo Cuger tvrdi! A ovi naši, Tito i rukovodstvo, oni rade na tome da rata nikada više ne bude ni na celom celcijatom svetu! – zadigao je čika Božo Cuger treger majicu i počeo se po truhu.

Tako je, jednom zsvagda, okončao raspravu. Nije se znalo misli li ozbiljno ili se samo zavilava.

Šta mi tu trebaš?

Komšija sa mrežicom za kosu i držačem za zastavu nije više smeo ni da šukne, jer je čika Božo bio nosilac Spomenice 1941. Kasnije sam shvatio koliko je u ono doba to bila velika stvar. Ali, čika Božo Cuger nije mario za svoje zvanje, titulu, šta li. Imao je, ako se dobro sećam, četvoro dece, moj drug Ljubiša, odnosno Njule, odnosno Cugerovac, kako su ga takođe zvali, bio je najmlađi naslednik. Čika Božo nikada nije hteo da menja taj prizemni dvosobni stan za veći, kako su ga drugovi ubeđivali, i kako mu je zbog zasluga i brojne porodice sledovalo. Tek kasnije sam shvatio koliko je i zbog toga čika Božo Cuger bio veliki čovek, a ne samo zbog popriličnog trbuha. Prosto rečeno, nije mnogo mario za uvažavanje komšije sa mrežicom za kosu i držačem za zastavu, kao ni za uvažavanje koje su mu svi ostali ukazivali. Živeo je svoj život, imao je samo jednu strast – ribolov.

Nikada nisam ušao u njegov stan, a da on lično ili neko od dece nije razmrsivao ili premetavao žilicu, da nije podmazivao mašine, da nije švićkao štapovima, ne bi li probao koliko su savitljivi, da nije po kutijicama presabirao olovo, plovke, mušice ili udice.

– Hajde, mali, i ti pomagaj... Uzmi ovaj kolut i vinkluj – dobijao sam i ja zadatak od čika Bože Cugera.

Nikada nisam ušao u njihov stan, a da Njuletova majka „upravo“ nije završila sa prženjem girica.

– Ženo, posluži čoveka... Junačino, šta mi tu trebaš, jedi bre i glave... Gledaj, ovako je apneš! Gotovo! Krupna riba malu ribu gutnula! – pokazivao mi je čika Božo Cuger kako se jedu girice, pa bi se obraćao Njulu. – Deder, Ljubiša, sine, upravi taj ventilator u mene, mnogo je vruće.

Gradska plaža nije prava obala

I nikada nisam mogao da uđem u njihov stan a da se ne sapletem o makar jedan bicikl. Budući da nije imao garažu, čika Božo je bicikle, kasnije i „tomosove“ motore, držao u ogromnom kvadratnom predsoblju. Nekada jedno prevozno sredstvo, nekada čak pet, ne računajući guvernale, bandaše, blatobrane i druge rezervne delove. Zapravo, nikada nisam znao koliki je usitinu bio njegov „vozni park“. Ali, poput novih „buržuja“ nikada nije posedovao garažu, nikada nije imao kola, već samo bicikle i „tomosove“ motore. Valjda ih je najviše cenio zbog odlaska na pecanje. Jer, samo biciklom ili malim motorom možeš stazama uz Ibar ili Moravu, kroz vrbake ili kukuružišta, kola tu ništa ne vrede, ona su samo za „duvanje“, reci odistinski ne možeš da priđeš. Kolima je moguće doći najdalje do gradske plaže, koju čika Božo Cuger zapravo nije računao u pravu obalu.

– Izem ti to čvarenje, skakanje i cićanje – umeo je da kaže. –Voda je voda kada u nju možeš da gledaš i da ćutuješ! Deder, Ljubiša, sine, upravi taj ventilator u mene, mnogo je vruće.

Nikada cele zavese

Pecaroški pribor, prevozna sredstva, jedan veliki i nekoliko manjih ventilatora, jer je čika Boži Cugeru večito bilo vruće, sve to i veverica, bilo je ono što bi svako zatekao kada uđe u stan Njuletovih roditelja.

Odnosno, vevericu, malu krznenu živuljku, možda i ne bi mogao baš odmah da uočiš. Međutim, zavese, te zavese koje nikada nisu bile cele, njih nisi mogao da ne primetiš. Nikada pre niti posle nisam video da neko drži vevericu u stanu i to van kaveza ili čega sličnog. Končane zavese su joj bile omiljeno pentralište. Ali, kako su joj kandžice bile oštre, tako ni zavesa nikada nije bila cela. Šta je na ovo imala da kaže Njuletova majka – nije mi poznato. U svakom slučaju, nije mi ličila na ženu koja se zbog toga uzbuđuje. Svaka druga bi histerisala. Nju, pak, nikada nisam video ni da je zbog toga trepnula. Veverica se, kako joj ime i kaže, beskonačno verala, sve što takne bi ogrebala ili rasparala. A kada bi se konačno umorila, tada je znala da skoči na sto, da ispruži prednje šape i da se dugo gleda oči u oči sa čika Božom Cugerom.

– Vidiš li ti ovo, bate? Moj ćale bi pripitomio i lava! – znao je Njule da kaže.

Buđenje

Njuletov brat, zvani Braco, on je svirao bubnjeve. Bio je jedan od prvih rokera u gradu. Sam Njule, on je neko vreme vežbao trubu. Mogao sam da čujem sa terase kako Braco

prakticira ritmove, a mogao sam da čujem i kako Njule iz trube isteruje tonove. Nekada, u vreme popodnevnog odmora, dok su svi u okolnim zgradama i u kućama u unutrašnjem dvorištu dremali, on bi isturio trubu kroz prozor i svirao „buđenje“. Na sve strane je ječalo i svi su verovatno skakali iz svojih kreveta, osim starog slikara, polugluvog Čeha Vladislava Maržika. I Njule bi tako trubio i trubio, dok ne bih video njegovu majku kako mu se prikrađa iza leđa, kako ga hvata za uvo i uvlači u dubinu sobe.

A jednom sam video i Njuletovu majku kako otvara taj isti prozor. U momentu mi se učinilo da peva, jer sam prvo zapazio širom otvorena usta, pa sam tek onda čuo glas. Ali, kada je taj glas najzad dopro do mene – onda sam shvatio da ona zapravo zapomaže. Bilo je to onog dana kada je umro njen muž, čika Božo Cuger. Na moje izraze saučešća Njule se gotovo zaplakao, pa je stisnuo pesnice i odvratio:

– Nego, bate, da nam nisi video vevericu? Iskoristila je frku i negde je strugnula...

Jedan od prvih takvih slučajeva u celoj državi

A onda smo, polaskom u srednju školu, počeli da se udaljavamo. On je krenuo u neku, čini mi se tehničke struke, ja sam upisao gimnaziju. Imali smo različita društva. Sve ređe smo se sastajali, sve češće smo se samo sretali. Moj odlazak na studije je i te susrete proredio.

Pitanje je da li sam ga svih tih godina video više od tri ili četiri puta. Uvek u kafani „Sloga“ Ugostiteljsko turističkog preduzeća „Srbija“, koju smo svi zvali „Na košu“, jer je bila tik uz bok sportske hale. Samo bi iz drugog kraja zadimljenog restorana za sto za kojim sam sedeo sa prijateljima stigao litar belog i sifon sode, pa čuveni Lesovi ćevapčići i zaljučene salate. Mi smo bili studentarija, večito bez novca, pijuckali smo za bonove za topli obrok koje su nam davale majke, mislim da je Njule već radio, imao je para.

Imao je para i bio je široke ruke. Čašćavao je i plaćao čekovima. Posle se ispostavilo da nije mogao da se zaustavi u toj svojoj potrebi da čini zadovoljstva drugima, da je čekove potpisivao i kada bi potrošio platu. Bio je to u celoj državi jedan od prvih slučajeva izdavanja čekova bez pokrića. Ne znam na koliko je osuđen, ne znam kako mu je bilo u zatvoru, nikada ga nisam pitao. Samo pamtim da se vratio promenjen, tih, imao sam utisak da je Njuletova senka jasnija od samog Njula. Rekao je:

– Dobro je, bate, što to tamo nisi video.

Prošlo je doba popravljanja časovnika

Oženio se. Nisam siguran, ali mislim da nije imao dece. Ja sam počeo da pišem. Potom sam se i ja oženio. Počeli su ratovi, demonstracije, ratovi, demonstracije... Objavljivao sam knjige. Raščulo se, makar u mom gradu. Kada bismo se sreli Njule mi je uvek nešto čestitao. Ne znam da li je ikada išta od toga čitao. Mada ne znam i odakle mi pravo da tako mislim, možda je čitao više od mene. Sa ženom je imao sajdžijsku radnju, nasleđenu od tasta, zapravo kiosk u ulici kojom se ide ka glavnoj autobuskoj stanici. Tako sam uvek prolazio pored njega kada bih putovao na književne večeri. Ako bi me video – izlazio je da me pozdravi. A leti, kada je bilo toplo, tada je uvek stajao ispred kioska i posmatrao svet koji nekuda odlazi i odnekud dolazi. Nije imao previše posla, bilo je prošlo doba popravljanja časovnika,

ako ti se budilnik ili ručni sat pokvari, bacaš ga i kupuješ novi. Stajao je tako, s godinama sve izraženijeg trbuha. Imao sam utisak da mu je uvek bilo vruće kao i njegovom ocu, čika Boži Cugeru.

– Vidiš li ti ovo, bate? – uvek je govorio.

Pretpostavljam da je mislio na raspad države i politiku, ali ga nikada nisam pitao na šta tačno cilja. Možda je bio začuđen onim što smo mi drugima činili, možda je bio začuđen onim što su nama drugi radili. Samo znam da me je značajno, upitno gledao... I da se zbunjeno osmehivao... I da sam ja većito žurio...

Pisanje

Pred kraj telefonskog razgovora sa sestrom, taman što smo razmenili sve novosti, ona je dodala:

– Nego, jesi li čuo, umro je Njule. Sahrana je bila juče, videla sam čitulju tek danas.

Nisam znao. Zapravo, već decenijama sam veoma malo znao o njegovom životu. A sada nisam na vreme saznao ni za njegovu smrt. Na trenutak sam razmišljao da pozovem nekog, da se izokola raspitam da li je dugo bolovao ili je bilo naprasno... A onda sam shvatio da bi to bilo užasno nepošteno, da bih se tako predstavio kao njegov bliski prijatelj. Umesto toga sam pisao o onome čega sam se sećao. Sada sasvim ubeđen kako je ovo odvratan posao, pišeš o delu nečijeg života, pišeš o nečijem životu, pišeš o životu – kao da nešto znaš.

Pišeš i pišeš, bate, kao da si pa nešto video.